

је међу реткима која дају и компаративну анализу два фокусирана „града-случаја“.

Књига Драгана Марковине представља дело које се бави културом сећања, које квалитетно имплементира и теоријске и методолошке поставке из више дисциплина (а првенствено историје). У њој се скрупулозно разматра систематска разградња (симболичког и фактичког) наслеђа социјалистичког раздобља у Сплиту и Мостару, градовима који су у бившој држави поседовали доста кохерентан имиџ „црвених градова“, који се најновијим политичко-меморијализацијским праксама покушава (а делимично и успева) скрајнути. Оваква истакнутост поменутих градова у социјалистичко доба условила је и доста авангардне и нетипичне политике идентитета и сећања у транзицијском периоду, које су ишле и „корак даље“ у односу на сличне праксе на националном нивоу, а које се детаљно анализирају у овом делу. Осим овим доминантним политикама сећања и идентитета, књига се бави и алтернативним, опозиционим политикама које су се супротстављале савре-

меној изградњи новог етнонационалног имажинарија у овим градовима. У књизи се користе вишеструки извори из последњих скоро тридесет година, а примењује се адекватан теоријско-методолошки оквир за студију о колективном памћењу каква је ова – ова књига на првом месту говори о конструкцији „мита у којој се повијест види 'очима идентитета'“. Аутор зналачки у текст уводи и одговарајуће наводе других аутора, који не само да врло добро подупиру истраживачку нит текста, већ и наративно обогаћују рукопис, чинећи га још динамичнијим и занимљивијим. Књига „Између црвеног и црног. Сплит и Мостар у култури сјећања“ може бити интересантна врло широком читаољском кругу: најпре, они заинтересовани за све актуелнија питања културе памћења у њој ће наћи корисно дело. Овај текст је релевантан и за стручни круг из више друштвених и хуманистичких дисциплина; на концу, занимљив стил писања и фактографијом богата нарација, приближавају ово дело и читалачком кругу који је шири од научног.

Срђан Радовић

Бесконачна игра позиционирања

Marina Simić, *Kosmopolitska čežnja: Etnografija srpskog postsocijalizma*. Beograd: Centar za Studije kulture Fakulteta političkih nauka, Edicija Postkultura, 2014.

„Најзначајније је да се просторна подела на Три Света (Први, Други и Трећи) урушила, тако да константно наилазимо на Први Свет у Трећем, Трећи Свет у Првом, а на Други свет готово нигде“ (Hardt и Negri 2000:viii).

Књига Марине Симић *Космополитска чежња: етнографија српског*

постсоцијализма представља веома важну етнографску студију српске сва-

кодневице и може се убројати међу ретке етнографске студије које се баве 'малим причама' и које на терену чине 'мале напоре' (Sulima 2005) да би се искристалисали макропроцеси друштвених и политичких промена у Србији. Симићева је анализирала животне праксе младих образованих Новосађана у јеку 'транзиторних' промена у Србији да би исказала начине на који свакодневне праксе, од куповине намирница до коришћења градског и међуградског превоза, стварају простор и контекст за разумевање корених промена кроз које је друштво пролазило. Књига Марине Симић представља, пре свега, битан допринос студијама постсоцијализма у Европи, јер генерално износи 'случај' Србије и бивше Југославије, који је – због специфичног начина на који се окончао период социјализма – дуго анализиран у пољу студија национализма, етничких конфликта и политике идентитета. Разумљиво је да микростудије корених економских промена нису биле у фокусу истраживача непосредно након пада социјализма, јер бивша Југославија није имала 'праву' транзицију. Оправдану аналитичку пажњу ауторка упућује и самом појму 'транзиције' који никако није идеолошки неоптерећен. Пишући о транзицији у Казахстану Јесенова (Yessenova 2005) примећује да литература о транзицији фаворизује, што је донекле и разумљиво, испитивање односа моћи између Истока и Запада, док је значење и стратешка употреба појма 'транзиција' у локалним контекстима често неоправдано занемарена. Истраживање у Казахстану показује да је појам транзиције постао кључан у новој социјалној стратификацији, при чему урбани и образовани Казази користе овај појам на различите начине да би дефинисали свој однос према 'слабијим' групама, у случају Казахстана – према сељацима (Yessenova 2005: 668). Чини се да пос-

тоји неколико додирних тачака између истраживања Симићеве у Новом Саду и овога у Казахстану. Пре свега, антрополошка и социолошка литература о насилној дезинтеграцији Југославије и њеним разлозима сведочи о великом значају који је имала урбано- рурална подела међу грађанима Србије и бивших Југословенских република. Укратко, у популарним дискурсима, национализам и ратови често су сматрани некаквом 'осветом' урбаних сељака отуђених од својих корена (села) и неприлагођених градском животу. Бројне студије су показале да се космополитизам у Србији ране двехиљадите углавном разумевао као културна дистинкција коју су користили урбани, 'културни' космополити да би се разликовали од унутрашњих *других* – градских сељака, избеглица и сл. (Golubović, Spasić, Pavićević 2003). Ове опозиције, како наводи ауторка, посебно важе за Војводину, "која се сматра 'најкултурнијим' делом Србије и која има дугачку историју руралне имиграције из других делова бивше Југославије, појачане таласима избеглица деведесетих година прошлог века" (Simić 2014:17). Симићева, иако истраживање показује да њени информатори и даље везују антинационализам и космополитизам за урбаност, уводи у ову дебату и нове *друге* – "*Други* у односу на које су се моји испитаници позиционирали били су и 'унутрашњи други', и замишљени Западњаци – људи у истој социјалној позицији, али на другом месту" (Simić 170). Са овим замишљеним Западњацима млади Новосађани су комуницирали путем космополитизма, односно они су себе замишљали као космополите који су се једноставно (или бисмо могли рећи – несрећним случајем) задесили у Новом Саду. Овај космополитизам је најчешће био артикулисан и осећан управо као *недостатак*. Млади људи су се осећали искљученим из уобичајених културно-

потрошачких пракси које одликују космополитизам: путовања, уживање у музици и потрошња одређених добара. Ауторка је добро запазила значај мобилности у дискурсима о транзицији, те одлука да пише о мобилности генерално, као и о конкретним путовањима, обогаћује постојећу литературу о постсоцијализму, која показује да је мобилност, заједно са потрошњом, такође имала значај као стратегија отпора у касном социјализму (Stenning 2005). Ту долазимо до питања односа социјализма и постсоцијализма у схватањима младих Новосађана, који чини срж и окосницу књиге и који ауторка детаљно разматра анализирајући појам *нормалности*. Нормалност је испитаницима служила као репер помоћу којег су 'мерили', односно разумевали своју садашњу позицију, и тај репер подразумевао је и (замишљену) прошлост и аспиративну будућност. У ком смислу је ова прошлост замишљена? У објашњењу односа према прошлости који су имали млади Новосађани, ауторка води дијалог са постојећом литературом о носталгији која је доживела 'својеврсну ренесансу' у друштвено-научној литератури, нарочито оној која се односи на постсоцијализам (Spasić 2012). Носталгија за социјалистичком прошлошћу, која у великој мери одликује постсоцијалистичка друштва, као што су утврдили многи аутори, представља репер за разумевање (и оцењивање) садашњости, као и за замишљање будућности. Ово етнографско истраживање сведочи такође да испитаници нису били (или нису нужно) носталгични за социјалистичком прошлошћу или Југославијом (на крају крајева, многи од њих су били деца у време социјализма) већ, како пише Симић, "да је југословенска прошлост била замишљени репер 'нормалности', коју су насилно прекинуле деведесете године прошлог века. Ова идеја нормалности односила се на мно-

го различитих ствари. Једна од њих, кључна за разумевање позиције [...] испитаника, тицала се разумевања државе и идеје о томе шта је то (не)уређена држава [...]. Неуређена држава производила је хаос који се односио на неспособност (или одсуство жеље) државе да ефикасно спроводи бирократске процедуре и организације [...]. Ова неспособност српске државе некада је перципирана као специфично балканска и супротстављена замишљеним уређеним европским државама. На тај начин социјализам је изгледао као гарант 'европске' природе српског друштва, које је са његовим нестанком тонуло назад у 'балканску' пароксијалност" (Simić 169).

Осим студија постсоцијализма, студије Балкана су друго академско поље коме ова студија даје значајан допринос. Транзиција у Србији није била нетипична само због насилне дезинтеграције бивше Југославије, већ и због 'балканске' природе Србије и њених становника. Дакле, како наглашава ауторка, "'балканска', а не само 'источна' и 'социјалистичка' позиција наше земље у великој мери је одредила природу и разумевање савремених друштвених промена [...]. Опозиција између Истока и Запада и начин на који се она креирала у политичкој свакодневници Источне Европе после пада социјализма мора бити допуњена увидима које доносе студије Југославије и Балкана" (Simić 168).

Коначно, можда највећа вредност ове књиге, која доноси бројне значајне интервенције у неколико академских поља, лежи управо у томе што враћа 'Други свет' на академске и политичке мапе, тамо одакле га је пад социјализма истиснуо. Она указује на емотивне и моралне инвестиције носталгије, при чему се прошлост користи за разумевање неразумљиве садашњости и неизвесне будућности. Проналазећи

и Први и Трећи свет у Србији ране двехиљадите, ова књига указује на лимите постојећих студија постсоцијализма и Балкана и на потребу за новим интегративним приступима глобалној свакодневици.

Литература

Golubović Zagorka, Ivana Spasić i Đorđe Pavićević (ur.) (2003), *Politika i svakodnevni život*, IFDT, Beograd.

Hardt Michael, Antonio Negri (2000), *Empire*, Harvard University Press.

Spasić Ivana (2012), *Jugoslavija kao mesto normalnog života: sećanja običnih*

ljudi u Srbiji, Sociologija LIV (4), 577-594.

Stenning Alison (2005), *Post-Socialism and the Changing Geographies of the Everyday in Poland*, Transactions of the Institute of British Geographers, New Series 30 (1), 113–127.

Sulima Roh (2005), *Antropologija svakodnevnice*, Biblioteka XX vek, Beograd.

Yessenova Saulesh (2005), *"Routes and Roots" of Kazakh Identity: Urban Migration in Postsocialist Kazakhstan*, Russian Review 64 (4), 661–679.

Дуња Њаради